

„Jestli jsi to myslel upřímně, půjdeš dělat, co strana potřebuje“

Stabilizace regionálních elit KSČ v letech 1953–1956
ve vybraných krajích a okresech

MATĚJ BÍLÝ

Výzkum mocenských struktur státně socialistické diktatury v Československu se z pochopitelných důvodů dosud soustředil na nejvyšší patra stranické hierarchie, případně na vedení represivního aparátu. Důležitou roli ovlivňující praktický výkon moci však hrály také nižší instance KSČ. Posuny v jejich fungování lze považovat za dobrý indikátor proměn základních rysů existujícího společensko-politického zřízení. Jeden z takových posunů, pozorovatelný po roce 1953, se úzce dotýkal působení krajských a okresních vedoucích tajemníků komunistické strany.

Rok 1953 podle mnoha historiků ukončil „zakladatelské období“ státně socialistické diktatury v Československu.¹ Počátkem března zemřel sovětský diktátor Josif Vissarionovič Stalin. Vedení KSSS následně podstatně modifikovalo domácí i zahraničněpolitický kurz, což se silně projevilo i v sovětských satelitech, Československo nevyjímaje. Nezanedbatelnou roli sehrály také domácí faktory. Krátce po Stalinovi zemřel Klement Gottwald, dlouholetý vůdce KSČ, s jehož jménem bylo budování nového společensko-ekonomického systému v zemi do značné míry spojeno. V červnu se navíc odehrála pl-

zeňská revolta proti měnové reformě, která přinesla dosud nejvýraznější projev nespokojenosti československého obyvatelstva. Ten signalizoval slabiny dosavadní hospodářské a sociální politiky a možné ohrožení stability celého mocenského zřízení.²

Změny neprobíhaly jen v nejvyšších patrech politické moci. Naopak, postupovaly celou československou společností; jejich dopad byl mnohdy nejvíce patrný na regionální a lokální úrovni. Byly to totiž právě podněty „zdola“, co mělo výrazný vliv na proměny státně socialistické diktatury.³ Tyto změny se projeví i ve fungování KSČ, a to na všech jejích úrovních.

Dotkly se také regionálních a lokálních elit komunistické strany, které měly zajišťovat praktický, každodenní výkon moci.

Tento text se zabývá právě regionálními a lokálními elitami KSČ, pro účely této studie omezenými na krajské a okresní vedoucí tajemníky strany. Nezaměřuje se jen na jejich typologii. Snaží se též identifikovat některé obecnější trendy stabilizace státně socialistické diktatury v Československu v letech 1953–1956, čemuž může pohled na nižší patra moci napomocet. Výklad reflektuje situaci ve čtyřech krajských (Praha, Plzeň, Olomouc, Ostrava) a v osmi pod ně

1 Srov. KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1948–1953. Zakladatelské období komunistického režimu*. SPN, Praha 1991; PERNES, Jiří: *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. CDK, Brno 2008. Datace zakladatelského období není jednoznačná. Pavel Vaněk za jeho konec označuje rok 1956. Argumentuje přitom pokračující masovou represí. VANĚK, Pavel: *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*. ÚSTR, Praha 2008, s. 18.

2 Srov. ŠLOUF, Jakub: *Spříznění měnou. Genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*. FF UK, Praha 2016, s. 352.

3 Koncept diktatury jako sociální praxe rozpracoval německý sociální antropolog Alf Lüdtke. Jeho koncept panství (Herrschaft) zpochybňuje statické pojetí diktatury. Ovládaní jsou podle něj více než jen adresáti podnětů vládců, byť se pochopitelně nejedná o dvě vyrovnané skupiny. Jde nicméně o aktéry ve vzájemné interakci, a to i v případě, že se snaží ignorovat či se přímo neprolínají. I tak mezi nimi dochází ke styku, vládci i ovládaní mají své partikulární zájmy, které určují, jak budou v rámci systému manévrovat. LÜDTKE, Alf: *Einleitung: Herrschaft als soziale Praxis*. In: TÝŽ (ed.): *Herrschaft als soziale Praxis. Historische und sozial-antropologische Studien*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1991, s. 9–66.

Funkcionáři KV KSČ v Praze a KV KSČ v Ostravě na II. celostátní konferenci KSČ

Foto: NA

spadajících okresních, resp. městských stranických výborech⁴ (Kolín, Příbram, Plzeň-město, Tachov, Jeseník, Prostějov, Český Těšín, Ostrava-město). Pracuje se vzorkem pěti krajských vedoucích tajemníků a šestnácti okresních vedoucích tajemníků, kteří se v příslušném období v čele uvedených organizací KSČ vystřídali.⁵ Studie se neomezuje

na prosopografickou analýzu (analýzu charakteristik a vztahů v rámci vymezené skupiny), ale na základě výzkumu v regionálních archívech přináší i příklady kauz a mocenských střetů, které ilustrují praktickou podobu fungování nižších instancí KSČ a ukazují, že ani po roce 1953 strana nebyla vnitřně nekonfliktním a jednotou oplývajícím monolitem.

Postavení okresních a krajských vedoucích tajemníků KSČ

Okresní výbory hrály v organizační struktuře KSČ důležitou úlohu. Pro většinu základních organizací představovaly první nadřazené instance, jejichž prostřednictvím byly řízeny a kontrolovány. Šlo o nástroj, který vedení KSČ umožňoval přímo zasa-

4 Městské výbory KSČ formálně stály na stejné úrovni jako okresní organizace. Minimálně některé z nich však svým praktickým významem okresy převyšovaly. Podle Jiřího Maňáka se postavením blížily spíše krajským výborům, byť neměly jejich pravomoci. Specifická situace v tomto směru panovala především v hlavním městě, kde Městský výbor (MěV) KSČ v Praze v roce 1957 získal faktické postavení krajské organizace. MAŇÁK, Jiří: *Proměny strany moci II. Početnost a složení volených funkcionářských sborů KSČ 1948–1968*. ÚSD AV ČR, Praha 1998, s. 86.

5 Text je výstupem projektu ÚSTR *Převzetí, upevnění a proměny panství KSČ v českých zemích 1945–1956, regionální komparace*, který ana-

hovat do základních organizací. Byl to však vztah obousměrný – okresní výbory mohly do jisté míry centru signalizovat existenci problémů či změny nálad a postojů členské základny. Vedoucí tajemníci byli nejvyššími volenými okresními stranickými funkcionáři. Spolu s okresními tajemníky za výkon své funkce dostávali plat, souběžně byli pochopitelně i členy byr (před rokem 1953 předsednictev) okresních výborů. V praxi o obsazení těchto postů rozhodovaly vyšší stranické orgány, především vedení krajských organizací.⁶

Vedoucí tajemník se od roku 1953 zpravidla volil na prvním zasedání nového pléna okresního výboru, které probíhalo bezprostředně po skončení okresní konference strany.⁷ Jak ukazují dokumenty z let 1953–1956, zástupce krajského výboru KSČ většinou odkázal na stranické stanovy a jménem krajské organizace dolo-

ručil zvolit příslušného funkcionáře. Návrh býval členy okresního výboru jednomyslně přijat. Dělo se tak i v situacích, kdy okresní garnitura s výběrem ve skutečnosti nesouhlasila. Své námitky však prezentovala výhradně na uzavřených jednáních se zástupci kraje.⁸ Pléna okresních výborů KSČ totiž ve zkoumaném období konfrontačně hlasovala jen velmi zřídka. Drtivá většina návrhů byla schvalována jednohlasně či velkou většinou, kandidátky byr pak v navržené podobě.⁹ Jak ukazuje dokumentace z Olomouckého kraje, v praxi vedoucí tajemníky a tajemníky okresních výborů vybíral sekretariát KV KSČ, příslušná jména následně postupoval krajskému stranickému byru ke schválení.¹⁰ Ústředí KSČ do obsazování okresních vedoucích tajemníků promlouvalo jen ojedinele. I v takovém případě se k navržené osobě vyjadřovalo krajské

stranické vedení; obvykle však výběr centra pouze jednohlasně a ryze formálně posvětilo a poté prezentovalo okresní organizaci.¹¹

Popsaný postup neodrážel jen jasnou podřízenost okresních výborů KSČ krajským stranickým strukturám. Okresní garnitura totiž ne vždy dokázala vygenerovat z vlastních řad dostatečně kompetentního funkcionáře, jak ukazuje například situace OV KSČ v Prostějově v březnu 1953. Byro této organizace, jejíž fungování bylo dlouhodobě problematické, tehdy muselo požádat KV KSČ v Olomouci o přidělení nového vedoucího tajemníka, jelikož jediný přijatelný prostějovský kandidát Adolf Pírek funkci odmítl, formálně ze zdravotních důvodů.¹²

Výměna plzeňského městského vedoucího tajemníka v květnu 1953 prokazuje, že špičky krajské stranické organizace dokázaly do čela okres-

lyzuje klíčové momenty uvedeného období na příkladu těchto krajů a okresů, jejichž výběr proběhl na základě obecněji definovaných kritérií.

6 MAŇÁK, Jiří: *Proměny strany moci II*, s. 62–63.

7 Dříve probíhala volba přímo na stranické konferenci.

8 *Archiv města Plzně* (dále jen AMP), f. MěV KSČ v Plzni, k. 189, Zápis ze schůze MV KSČ ze dne 29. 9. 1953 v 17 hodin; *Státní okresní archiv* (dále jen SOkA) *Prostějov*, f. OV KSČ Prostějov, k. 20, Zápis z ustavujícího zasedání OV KSČ dne 14. března 1954; *SOkA Příbram*, f. KSČ – OV Příbram, k. 2, Okresní konference KSČ Příbram 12. a 13. března 1955; *SOkA Tachov*, f. KSČ – OV 1945–1988, k. 9, Zápis Okresního výboru po konferenci dne 6. března 1955 v Lid. domě Tachov; *SOkA Prostějov*, f. OV KSČ Prostějov, k. 21, Zápis z ustavující schůze okresního výboru KSČ č. 1, 18. 3. 1956.

9 MAŇÁK, Jiří: *Proměny strany moci II*, s. 63.

10 *Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc* (dále jen ZAOP), f. KV KSČ Olomouc, k. 88, Zápis ze schůze sekretariátu KV, která se konala dne 11. května 1953.

11 Příkladem je situace po plzeňské revoltě proti měnové reformě. Vedení strany se rozhodlo dosadit do pozice vedoucího tajemníka MěV KSČ v Plzni Jaroslava Samka, pracovníka ústředního aparátu a člena komise, kterou dříve ústřední výbor pověřil prošetřením plzeňských událostí. Ústředí dokonce poskytlo KV KSČ v Plzni samotný text k Samkovu jmenování, který měl být prezentován jménem krajského vedení. Krajský vedoucí tajemník Jan Hlína nicméně plénu MěV KSČ Plzeň přiznal, že volba odráží vůli stranického centra. *NA*, f. 1261/0/12, sv. 45, a. j. 239/0, Zápis ze 111. schůze organizačního sekretariátu ÚV KSČ konané dne 24. září 1953 v 16 hodin v budově ÚV KSČ; *Státní oblastní archiv* (dále jen SOA) *Plzeň*, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 29, Návrh usnesení KV KSČ v Plzni k resoluci politického sekretariátu ÚV KSČ k událostem 1. června 1953, 25. 9. 1953; tamtéž, k. 110, Zápis o 55/53 schůzi byra KV KSČ v Plzni (mimořádné) konané dne 15. října 1953 o 14.30 hodině v sekretariátě KV KSČ; *AMP*, f. MěV KSČ v Plzni, k. 189, Zápis ze schůze MV KSČ ze dne 29. 9. 1953 v 17 hodin.

12 Při hledání náhrady za dosavadního vedoucího tajemníka, zkompromitovaného Ludvíka Zlatníčka přitom zástupce KV KSČ v Olomouci prostějovské stranické byro informoval, že nový vedoucí tajemník bude krajem vybrán, jen pokud prostějovští komunisté nepřijdou s vlastním návrhem. Není zřejmé, zda Pírek funkci odmítl kvůli objektivním zdravotním problémům, či se jako stoupenec sesazeného Zlatníčka přiklonil k jeho názoru, že nejlepší bude ponechat volbu na krajské organizaci. Nástupcem Zlatníčka, který byl v souvislosti s prostějovskými protesty proti stržení sochy T. G. Masaryka v dubnu 1953 suspendován a oficiálně poslán na dovolenou, se tak stal pracovník krajského stranického aparátu František Nedbal. *SOkA Prostějov*, f. OV KSČ Prostějov, k. 69, Zápis čís. 14 z BOV ze dne 18. 3. 1953; *BÁRTA*, Milan: Akce „Prostějov“. Odstranění sochy T. G. Masaryka v Prostějově v dubnu 1953. *Paměť a dějiny*, 2013, roč. 7, č. 3, s. 47–57.

KRAJŠTÍ VEDOUcí TAJEMNÍCI

	datum narození	místo narození	původ	původní profese	vstup do KSČ	v aparátu KSČ od	odbojová činnost	studium na ÚPŠ/VSŠ
Jan Hlína	14. 5. 1910	Hrádek u Rokycan (Plzeňsko)	dělnický	pomocný laborant	1945	1949	ano	ano
Bedřich Kozelka	6. 3. 1902	Praha-Hrdlořezy	dělnický	dělník-frézař	1924	1931/1948	ano (vězněn)	4 měsíce
Václav Uhlíř	23. 9. 1914	Horní Ředice (Pardubicko)	dělnický	dělník-zedník	1932	1945	ano (vězněn)	6 měsíců
Pavel Hron	10. 1. 1917	Velký Beranov (Vysočina)	dělnický	dělník v pekárně	1935	1950	ano	5 měsíců
Václav Kolář	19. 3. 1908	Chrást (střední Čechy)	dělnický	obchodní příruční	1930/1931	1948	ano (vězněn)	6 měsíců

Zleva Jan Hlína, Bedřich Kozelka, Pavel Hron a Václav Kolář

Foto: APS

ního či městského výboru prosadit svého kandidáta i přes nesouhlas tamního vedení. Byro KV KSČ v Plzni se rozhodlo nahradit odcházejícího vedoucího tajemníka plzeňského MěV KSČ Miloslava Mudru¹³ Josefem Žákem, který se osvědčil v nižších funkcích v okresech Přeštice a Blovice. Vlivní členové městského byra se při jednání s krajským vedoucím tajemníkem Janem Hlínou proti záměru ohradili.

Poukázali na to, že Žák má pověst člověka, který je schopen „udřít“ své podřízené, a že jeho vztahy s pracovníky městského aparátu jsou konfliktní. Účelově také připomínali, že se na plénu krajského výboru přiznal – pochopitelně pod tíhou okolností – nejen k přílišnému byrokratizmu, ale též k „přejímání forem práce“ uvězněného plzeňského krajského vedoucího tajemníka Hanuše Lomského; tato kauza přitom v roce 1953

minimálně na Plzeňsku stále silně rezonovala.¹⁴ Žák byl navíc líčen jako úředník mezi lidmi nepopulární,¹⁵ který se hodí spíše „do prezidentské kanceláře“, nikoliv jako náhrada za razantního Mudru.

Žákovi kritici se neúspěšně pokusili do funkce městského vedoucího tajemníka prosadit tajemníka MěV KSČ Josefa Krále. Jejich vyjednávací pozici přitom nepochybně oslabilo nejednota; někteří členové městského

13 Mudra se stal ředitelem hlavní správy pro výrobu těžkých strojů a zařízení na ministerstvu těžkého strojírenství. NA, f. 1261/0/12, sv. 38, a. j. 221/1, Potvrzení vedoucích tajemníků okresních výborů KSČ a vedoucího tajemníka městského výboru KSČ v kraji Plzeň, 21. 5. 1953.

14 Lomský padl v roce 1951 za obět hledání „nepřátel“ uvnitř v KSČ. Ve vykonstruovaném politickém procesu s tzv. pomahači protistátního spikleneckého centra (Rudolf Slánský a spol.) byl v roce 1954 odsouzen k 15 letům vězení.

byra totiž Žáka podpořili. Významnou roli nakonec sehrál i smířlivý postoj odcházejícího Mudry, který se pragmaticky přiklonil na stranu krajského výboru s argumentem, že městské vedení na „byrokratické tendence“¹⁶ nového vedoucího tajemníka zajisté dohlédne.¹⁷ Shoda na okresní úrovni tedy bývala nastolována krajskými výbory KSČ značně autoritativně a často zavládla jen navenek. Spory přetrvávaly pod povrchem a odrážely se v praktickém chodu stranických okresních a městských výborů, jelikož komplikovaly činnost krajem dosazených vedoucích tajemníků.

Zatímco o obsazení okresních vedoucích tajemníků se ve valné většině případů rozhodovalo v regionu, výběr vedoucích krajských tajemníků ve sledovaném období náležel striktně do kompetence stranického ústředí. Změny navíc často probíhaly bez ohledu na krajské konference KSČ; vedoucí tajemníci bývali do krajů dosazováni v jejich mezidobí dle aktuální potřeby, k čemuž v případě okresů po roce 1952 docházelo jen mimořádně.¹⁸ Byra krajských výborů v lepším případě brala volbu politického sekretariátu ÚV KSČ na vědomí.

Následovalo jednomyslné, rituální schválení tohoto výběru na plénech krajských výborů.¹⁹

Ve zkoumaném období lze vypočítat snahu o personální stabilizaci a nastolení kontinuálnějšího vývoje v regionech. Ve stranických organizacích Plzeňského, Pražského, Olomouckého a Ostravského kraje došlo k jediné výměně vedoucího tajemníka. I ta však byla způsobena mimořádnou situací – Václava Uhlíře, který nejvyšší stranickou funkci v Olomouckém kraji držel od června 1951,²⁰ nahradil v dubnu 1954 kvůli jeho zdravotním problémům Pavel Hron.²¹ Plzeňský krajský výbor řídil od září 1952 Jan Hlína.²² KV KSČ v Praze vedl Bedřich Kozelka, který se funkce formálně ujal po krajské konferenci v květnu 1953, avšak již od roku 1952 působil v pozici zástupce vedoucího tajemníka Antonína Novotného, přičemž s ohledem na jeho působení v ústředních orgánech krajskou organizaci fakticky řídil.²³ Ostravskou krajskou stranickou organizaci pak od února 1953 vedl Václav Kolář.²⁴

Pozice vedoucího krajského tajemníka bývala ve zkoumaném období

Foto: NA

obsazována muži středního věku. Nejmladší z uvedené pětice se ujal funkce v 37 letech, nejstarší pak v 51 letech. Celostátně průměrný věk krajských vedoucích tajemníků v této době mírně klesal. Jestliže v roce 1953 byli tři z nich starší 45 let²⁵ (Kozelka představoval jediného padesátníka), v roce 1957 byla již polovina nejvyšších krajských představitelů mladší

- 15 Vůči Žákovi bylo na jaře 1952 dokonce vedeno stranické šetření na základě osobních stížností na jeho tvrdé vystupování při vnitrostranických prověrkách. On a jeho manželka byli v té souvislosti – zřejmě účelově – obviňováni ze sympatií vůči „špionovi“ Lomskému, kterému měli dokonce zajišťovat praní prádla. Prošetřující komise KV KSČ v Plzni je však vyhodnotila jako těžko prokazatelné. *SOA Plzeň*, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 640, sl. 3520, Žák Josef.
- 16 Hlína obhajoval Žáka s tím, že papírování podlehl za vedení Lomského, přičemž tvrdil, že Lomský v tomto smyslu negativně ovlivnil i další představitele MěV KSČ v Plzni.
- 17 *AMP*, f. MěV KSČ v Plzni, k. 41, Zápis ze schůze byra MV KSČ ze dne 2. dubna 1953 konané v zasedací síni 40.
- 18 *NA*, f. 1261/0/3, sv. 33, a. j. 306/2, Zápis ze 17. schůze předsednictva ÚV KSČ konané dne 15. září 1952 v 16. hod. v Lánech; tamtéž, sv. 35, a. j. 323/4, Změny vedoucích tajemníků KV KSČ v Ostravě a v Gottwaldově, 5. 2. 1953; tamtéž, sv. 36, a. j. 334/4, Schválení vedoucích tajemníků krajských výborů KSČ, zvolených krajskými výbory, 9. 6. 1953; tamtéž, sv. 40, a. j. 353/3, Změny ve funkcích vedoucích tajemníků KV KSČ v Ústí nad Labem a v Olomouci, 9. 4. 1954; *NA*, f. 1261/0/43, k. 30, Kádrové obsazení krajů KSČ a platný řád KSČ, 1957.
- 19 *Zemský archiv v Opavě* (dále jen ZAO), f. KSČ – SKV Ostrava, k. 38, Zápis z první schůze krajského výboru KSČ konané dne 24. května 1953; *SOA Praha*, f. KSČ – SKV Praha, k. 163, Usnesení ze schůze byra KV KSČ Praha ze dne 9. července 1953; tamtéž, k. 5, Krajská konference KSČ Praha – 1953; *NA*, f. 1261/0/3, sv. 36, a. j. 334/4, Schválení vedoucích tajemníků krajských výborů KSČ, zvolených krajskými výbory, 9. 6. 1953; *NA*, f. 1261/2/33, a. j. 2850, Krajská konference Komunistické strany Československa v Olomouci 26.–27. března 1955.
- 20 *NA*, f. 1261/2/33, a. j. 1489, VII. Krajská konference Komunistické strany Československa v Olomouci, Přerov 1.–3. června 1951.
- 21 Tamtéž, a. j. 2850, Krajská konference Komunistické strany Československa v Olomouci 26.–27. března 1955.
- 22 *NA*, f. 1261/0/3, sv. 33, a. j. 306/2, Zápis ze 17. schůze předsednictva ÚV KSČ konané dne 15. září 1952 v 16. hod. v Lánech.
- 23 *NA*, f. 1261/0/43, k. 30, Kádrové obsazení krajů KSČ a platný řád KSČ, 1957; *SOA Praha*, f. KSČ – SKV Praha, k. 5, Krajská konference KSČ Praha – 1953.
- 24 *NA*, f. 1261/0/3, sv. 35, a. j. 323/4, Změny vedoucích tajemníků KV KSČ v Ostravě a v Gottwaldově, 5. 2. 1953.
- 25 Tamtéž, a. j. 334/4, Schválení vedoucích tajemníků krajských výborů KSČ, zvolených krajskými výbory, 9. 6. 1953.

40 let a nikdo nedosáhl 45 let věku. Nepsaná spodní věková hranice 30 let ale zůstávala zachována.²⁶ Hlína, Hron, Kolář, Kozelka i Uhlíř pocházeli z dělnického prostředí a před nástupem do aparátu KSČ se vesměs živili manuálními profesemi. Tři ze zkoumané pětičky lze označit za dělníky. Celostátní statistika z roku 1953 potvrzuje, že dělnické povolání mezi krajskými vedoucími tajemníky alespoň na začátku zkoumaného období převažovalo; původně ho vykonávalo 14 z 19 funkcionářů, 13 z nich pak pocházelo z dělnických rodin.²⁷

Všichni sledovaní krajští funkcionáři dosáhli pouze základního vzdělání a následně se vyučili. Po roce 1948 nicméně prošli stranickým školením, konkrétně jeho tehdy nejvyšší formou – Ústřední politickou školou (ÚPŠ). Žádný ale neabsolvoval plné tříleté studium, všichni navštěvovali jen kratší internátní kurzy v rozmezí 4–6 měsíců. Dá se předpokládat, že tato forma stranického vzdělání se v průběhu 50. let stávala nezbytnou kvalifikací pro výkon funkce krajského vedoucího tajemníka. Svědčí o tom dochované souhrnné statistiky o krajských vedoucích tajemních z let 1953 a 1957. Zatímco před rokem 1953 neabsolvovali toto ideologické vzdělání dva z devatenácti vedoucích tajemníků, v roce 1957 již ÚPŠ, resp. Vysokou stranickou školou (VSS)²⁸ prošli všichni bez výjimky.²⁹

Čtyři z pěti zkoumaných krajských vedoucích tajemníků byli předválečnými členy strany. Kariéru v aparátu KSČ nicméně započali až po roce

1945, většinou dokonce až po únorovém mocenském převratu. Jistou výjimku představoval Bedřich Kozelka, který od roku 1931 epizodně působil jako vedoucí obvodního vedení KSČ v Praze-Karlíně. Po válce se však do stranického aparátu dostal rovněž až po únoru 1948.³⁰ Nedá se tedy tvrdit, že by se jednalo o funkcionáře, kteří v době svého nástupu do čela krajů mohli svou legitimitu odvozovat od nezpochybnitelných stranických zásluh. Všichni se nicméně pyšnili jistou odbojovou aktivitou, přičemž Kozelka, Uhlíř a Kolář byli během okupace za svou činnost vězněni.

Jak již bylo uvedeno, o obsazování pozic vedoucích krajských tajemníků rozhodovaly nejvyšší orgány KSČ. Vazba na region při tomto výběru hrála podružnou roli. Trojice vedoucích tajemníků neměla před svým dosazením podstatnější kontakty s příslušným krajem. Důležitější byla jejich zkušenost a pomyslná „perspektivnost“. Hron a Kolář byli do Olomouce, resp. do Ostravy vysláni poté, co prokázali své schopnosti v jiných krajích. Prvně jmenovaný působil od roku 1952 v pozici zástupce vedoucího tajemníka KV KSČ v Jihlavě,³¹ druhý měl dokonce roční zkušenost s výkonem funkce vedoucího tajemníka KV KSČ v Gottwaldově.³² Také Uhlíře, který se do pozice vedoucího krajského tajemníka dostal v předchozím období v rámci turbulencí vyvolaných politickými procesy, konkrétně po zatčení olomouckého krajského vedoucího tajemníka Františka Řezníčka, vybralo stranické

předsednictvo coby perspektivního pracovníka zemědělského oddělení ÚV KSČ – předpokládalo se, že své zkušenosti využítuje při řízení agrárně orientovaného Olomoucka.³³

Srovnáme-li zkoumanou pětičku funkcionářů s dochovanou souhrnnou statistikou stranického ústředí z let 1953 a 1957, zjistíme, že v polovině 50. let mezi krajskými vedoucími tajemníky výrazně ubývalo „starých komunistů“. Jestliže v roce 1953 tvořili předváleční členové strany více než polovinu z celkového počtu, o čtyři roky později legitimaci vystavenou před rokem 1945 vlastnili pouze dva, shodou okolností Pavel Hron a Václav Kolář.³⁴ Tento trend zřejmě souvisel s výše popsaným omlazováním krajských vedoucích tajemníků. Po něm však následoval pokus o jistou personální konsolidaci vedení stranických krajských organizací. V roce 1957 tak například došlo ke jmenování pouze tří nových krajských vedoucích tajemníků.³⁵

Vnitrostranickou stabilizaci na krajské úrovni po roce 1953 dokumentuje i absence výraznějších mocenských a osobních střetů kontrastujících s předchozím obdobím. K nim ve vedení krajských výborů KSČ ve sledovaném období docházelo ve srovnání s okresy v mnohem menší míře. Ve zkoumaných krajích proběhl v letech 1953–1956 jediný větší konflikt. Jeho otevřené vypuknutí přitom bylo do značné míry důsledkem hledání obětí beránek po plzeňské revoltě v rámci regionální stranické garnitury v Plzni, které iniciovalo

26 MAŇÁK, Jiří: *Proměny strany moci III. Početnost a složení pracovníků stranického aparátu KSČ 1948–1968*. ÚSD AV ČR, Praha 1999, s. 39.

27 NA, f. 1261/0/3, sv. 36, a. j. 334/4, Schválení vedoucích tajemníků krajských výborů KSČ, zvolených krajskými výbory, 9. 6. 1953.

28 Tzv. Vokovická Sorbonna byla zřízena v roce 1953.

29 NA, f. 1261/0/3, sv. 36, a. j. 334/4, Schválení vedoucích tajemníků krajských výborů KSČ, zvolených krajskými výbory, 9. 6. 1953; MAŇÁK, Jiří: *Proměny strany moci III*, s. 39.

30 *Archiv Poslanecké sněmovny (APS)*, f. Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv. č. 1319, spis Kozelka Bedřich.

31 NA, f. 1261/2/33, a. j. 2509, Zpráva pro delegáty na IX. Krajskou konferenci Komunistické strany Československa v Olomouci, nedatováno, 1953.

32 NA, f. 1261/0/3, sv. 35, a. j. 323/4, Změny vedoucích tajemníků KV KSČ v Ostravě a v Gottwaldově, 5. 2. 1953.

33 NA, f. 1261/2/33, a. j. 1489, VII. Krajská konference Komunistické strany Československa v Olomouci, Přerov 1.–3. 6. 1951.

34 Tamtéž.

35 MAŇÁK, Jiří: *Proměny strany moci III*, s. 40.

OKRESNÍ VEDOUcí TAJEMNÍCI

okresní organizace KSČ	vedoucí tajemník	datum narození	místo	původ	původní profese	vstup do KSČ	v aparátu KSČ	odbojová činnost	studium na ÚPŠ/VŠ	vzdělání
Příbram	Josef Kolka	9. 10. 1919	?	dělnický	zemědělský dělník	1946	1948	?	6 měsíců	?
	František Červenka	3. 1. 1922	Lochovice (Pražský kraj)	dělnický	slévač	1946	1950	?	3 měsíce	?
Kolín	Josef Machota	28. 9. 1920	?	dělnický	strojní zámečnick	1945	1949	?	ne	?
	Josef Husa	1914?	?	dělnický	elektromechanik	1945	1950	?	?	vyučen
Plzeň-město	Josef Žák	26. 9. 1920	?	železničářský	úředník	1945	1945	?	1 rok	gymnázium, 1 semestr VŠ
	Jaroslav Samek	30. 7. 1914	Praha?	dělnický	knihař	1945	1949	ne	2 měsíce	vyučen
Tachov	Josef Wimmer	3. 7. 1920	Domažlice (Plzeňsko)	dělnický	mlynářský dělník	1945	1948	?	1 rok	měšťanka
	Josef Sláma	4. 5. 1915	Zdíkovec (Plzeňsko)	rolnický	krejčí	1945	1951	?	1 rok	3 třídy obecné
Jeseník	Štěpán Mucha	19. 11. 1924	Týneček u Olomouce	dělnický	strojní zámečnick	1945	1950	ne	ne	?
	Rudolf Ošanec	11. 6. 1917	Studená Loučka (Olomoucko)	úřednický	úředník	1945	1954	ano	ne	gymnázium
Prostějov	František Nedbal	25. 7. 1920	Výšovice (Olomoucko)	rolnický	účetní	1945	1949	ne	4 měsíce	reálka
	Augustin Šlezár	17. 9. 1913	Štarnov (Olomoucko)	rolnický	slévač	1945	1952	ne	4 měsíce	vyučen
Český Těšín	Bohumil Bělovský	1. 7. 1916	?	dělnický	obchodní příručí	1945	1949	ne	2 měsíce	?
	Zdeněk Měkyna	7. 4. 1926	Český Těšín (Ostravsko)	dělnický	strojní zámečnick	1946	1950	ano	ne (později VŠS ÚV KSSS)	vyučen (později VŠ báňská)
Ostrava-město	Karel Poláček	11. 4. 1914	?	dělnický	soustružník kovů	1945	1948	ne	6 měsíců	?
	Alois Král	2. 6. 1914	Ostrava-Bartovice	hornický - úřednický	obchodní příručí	1945	1948	ne	2 roky	vyučen

ústředí KSČ. Dlouhodobá osobní averze mezi vedoucími představiteli KV KSČ Plzeň, tajemníkem Václavem Kolenou a vedoucím tajemníkem Janem Hlínou, přerostla v srpnu 1953 v otevřený politický boj.³⁶ Jeho kořeny se táhly již od doby, kdy se poměrně mladý Hlína v září 1952 z rozhodnutí ústředí ujal vedení kraje. Starší a plzeňského prostředí nepochybně znalší Kolena měl zpočátku u členů

krajského výboru větší respekt. Brzy se mezi Hlínou a Kolenou rozhořel koncepční spor o to, jak si má strana budovat autoritu. První jmenovaný nejpozději od roku 1953 razil tezi, že KSČ má alespoň vůči dělníkům vystupovat smířlivě. Kolena, podporován krajským prokurátorem a Františkem Zábranským, prosazoval tvrdší, autoritativnější postup, načež si vysloužil kritiku vedoucího tajemníka, že je

příliš ostrý, ne vždy objektivní a přehnaně nedůvěřivý.³⁷ Vnitrostranické šetření po plzeňské revoltě vedlo k tomu, že Hlína s Kolenou otevřeně deklarovali vzájemnou neochotu dále spolupracovat. Události z 1. června 1953 přitom představovaly ryze zástupný problém. Po dlouhé diskusi plné osobních útoků se byro KV KSČ dne 10. září postavilo za Hlína a stranickému ústředí doporučilo

36 ŠLOUF, Jakub: *Spřizněni měnou*, s. 322–323.

37 *SOA Plzeň*, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 119, Hodnocení členů KV KSČ v Plzni, 28. 2. 1955.

Celostátní konference funkcionářů KSČ

Foto: NA

přehradit Kolenu na jiný úsek.³⁸ Vedení KSČ ponechalo sporu volný průběh a s odvoláním Kolenu se spokojilo.³⁹ Je možné pouze spekulovat, jak by se zachovalo v případě, pokud by plzeňská garnitura navrhla sesadit mladšího, perspektivnějšího Hlínu, který se těšil důvěře shora.

Kolena přitom nebyl odvolán za nějaké konkrétní pochybení během měnové reformy, ale oficiálně kvůli *neschopnosti udržovat v krajském sekretariátu pozitivní mezilidské vztahy umožňující klidnou spolupráci*.⁴⁰ Odchod tohoto „starého komunisty“

navyklého frakčním bojům, charakteristickým pro předchozí období, korespondoval s tendencemi ústředí KSČ z poloviny 50. let udržovat ve vedení krajských výborů stabilní situaci a postupně omlazovat tamní vedoucí kádry. Jak bude ukázáno později, podobnou strategii ostatně tehdy prosazovaly i krajské výbory KSČ vůči podřízeným okresním organizacím. Úspěch této personální politiky v regionech ilustruje i fakt, že postavení krajských vedoucích tajemníků nedokázala výrazněji ohrozit ani debata o XX. sjezdu KSSS a tažení

proti „kultu osobnosti“ na jaře 1956.⁴¹ Zkoumaný soubor vedoucích okresních tajemníků je výrazně obsáhlejší. Nejde pouze o důsledek většího počtu analyzovaných okresů, ale také skutečnosti, že na pozici nejvyšších okresních stranických představitelů docházelo v polovině 50. let k mnohem větší fluktuaci, jak ostatně vyplývá i ze statistik stranického ústředí.⁴² V čele příslušných osmi okresních, resp. městských výborů KSČ se mezi roky 1953 a 1956 vystřídalo celkem 16 osob, přičemž délka jejich působení ve funkci výrazně oscilovala. Některé byly odvolány po jediném funkčním období, jiné setrvaly mnoho let.⁴³ Roli přitom nehrálo pouze to, jak se dotyčný z pohledu nadřízených stranických instancí osvědčil; část okresních vedoucích tajemníků byla do funkce stále dosazována spíše jako provizorní řešení.⁴⁴

V ojedinělém případě, po plzeňských událostech následujících po vyhlášení měnové reformy, došlo k odvolání již zmíněného vedoucího tajemníka MěV KSČ v Plzni Josefa Žáka po pouhých čtyřech měsících ve funkci.⁴⁵ Zdá se, že svou roli sehrála nejednoznačná podpora, které se Žák ve své organizaci těšil, spory uvnitř krajského vedení, stejně jako tlak stranického ústředí na provedení hlubších personálních změn v reakci na plzeňskou revoltu.⁴⁶ Kritika Žákova postupu během měnové reformy se objevila již v první vlně vnitrostranických prověrek po

38 Tamtéž, k. 109, Zápis o 46/53 (mimořádné) schůzi byra KV KSČ v Plzni konané dne 10. září 1953.

39 NA, f. 1261/0/12, sv. 52, a. j. 254/33, Zpráva o plnění resoluce ÚV KSČ o událostech v Plzni dne 1. června 1953 (nedatováno).

40 ŠLOUF, Jakub: *Spříznění měnou*, s. 324.

41 BÍLÝ, Matěj: Reakce již bourá pomníky a my... teprve projednáváme! Některé aspekty debaty o XX. sjezdu KSSS ve vybraných nižších organizacích KSČ. *Securitas Imperii*, 2017, č. 30, s. 83–85.

42 V roce 1955 kupříkladu jen velmi malý počet okresních vedoucích tajemníků nastoupil do funkce před rokem 1951 (5,4 %). V drtivé většině případů šlo o funkcionáře, kteří se do vedení okresu dostali v letech 1951–1953 (45,8 %) či v letech 1954–1955 (48,8 %). Srov. MAŇÁK, Jiří: *Proměny strany moci III*, s. 34.

43 NA, f. 1261/0/3, sv. 36, a. j. 334/4, Schválení vedoucích tajemníků krajských výborů KSČ, zvolených krajskými výbory, 9. 6. 1953.

44 Za typický příklad lze označit působení Františka Nedbala v čele OV KSČ v Prostějově mezi lety 1953 a 1954. Srov. LŽIČÁŘOVÁ, Jitka: *Vývoj regionálních struktur komunistického režimu v 50. letech 20. století na Prostějovsku*. Bakalářská práce. FF UP, Olomouc 2010, s. 37.

45 SOA Plzeň, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 29, Návrh usnesení KV KSČ v Plzni k resoluci politického sekretariátu ÚV KSČ k událostem 1. června 1953.

46 ŠLOUF, Jakub: *Spříznění měnou*, s. 324.

plzeňských událostech koncem června 1953. V rámci MěV KSČ v Plzni se odehrával střet dvou skupin. Hlasitého Žákova oponenta představoval člen byra Václav Myslík, vedoucího tajemníka naopak hájili Václav Lád a František Netolický. S ohledem na své krátké působení v Plzni byl Žák nakonec přece jen prověřen s kladným výsledkem a doporučen k setrvání v čele organizace, byť byro KV KSČ v Plzni toto rozhodnutí podmiňovalo tím, že funkcionář musí práci městského výboru urychleně zlepšit. Žáka na krajské úrovni podporoval vedoucí tajemník Hlína, naopak jeho kritikem byl tajemník krajského výboru Jaroslav Rous. Situace se změnila během září, kdy padlo rozhodnutí odvolat v důsledku plzeňské revolty celé vedení MěV KSČ v Plzni. Krajské stranické vedení přitom Žákovi jako jedinému umožnilo podat rezignaci a vyhnout se tak odvolání s mnohem horšími následky. Ten provedl ničující sebekritiku, načež ho plénum plzeňského MěV KSČ doporučilo odvolat i z pozice člena krajského výboru strany. Vedení kraje však Žáka považovalo za schopného funkcionáře a městskému výboru nevyhovělo. S argumentem, že před měnovou reformou vykonával funkci pouze šest týdnů a navíc ho postihly zdravotní problémy, byl přesunut do

funkce tajemníka stranického uzlového výboru Československých státních drah. Tam se osvědčil a od roku 1955 působil znovu jako vedoucí tajemník, tentokrát na OV KSČ v Sušici.⁴⁷

Analýza uvedeného vzorku okresních vedoucích tajemníků z let 1953–1956 v zásadě potvrzuje závěry historika Jiřího Maňáka.⁴⁸ Podobně jako v případě krajských vedoucích tajemníků se jednalo o muže mladšího středního věku. Přesto, srovnáme-li okresní organizace KSČ s těmi krajskými, řídily je o něco mladší osoby. Nejmladšímu ze sledovaných funkcionářů, Štěpánu Muchovi, bylo při nástupu do čela OV KSČ v Jeseníku pouhých 28 let. Naopak nejstarší okresní vedoucí tajemník, Augustin Šlezár, se ujal řízení prostějovské stranické organizace ve 41 letech. Na základě našeho vzorku můžeme konstatovat, že v polovině 50. let v pozici vedoucího okresního tajemníka působil průměrně pětáctiletý muž. Většinou šlo o osoby pocházející z dělnického prostředí. V mnohem menší míře byli zastoupeni funkcionáři ze zemědělských rodin, ještě méně pak ti, jejichž rodiče se neživilí manuálně. Více než dvě třetiny vedoucích okresních tajemníků před zahájením politické kariéry působili v manuálních profesích, nelze však vyzdvihnout převahu konkrétních povolání. Nic-

méně mezi zkoumanou šestnáctkou můžeme nalézt i dva úředníky, dva obchodní příručí a jednoho účetního.

Stejně jako v případě krajských vedoucích tajemníků dosáhla většina jejich okresních protějšků jen základního vzdělání a následně se vyučila různým řemeslům. Tři absolvovali střední školu. Vysokoškolské studium před nástupem do čela okresu nedokončil jediný z nich.⁴⁹ Jiná situace panovala v případě stranického vzdělání. Většina ze zkoumaného vzorku prošla ÚPŠ. Někteří studovali déle než krajské vedoucí tajemníci. Tři absolvovali internátní roční kurz, jeden dokonce kurz dvouletý. Na druhou stranu, studium na ÚPŠ nebylo v polovině 50. let pro výkon funkce okresního vedoucího tajemníka podmínkou; prakticky všichni uvedení funkcionáři ale navštěvovali alespoň okresní či krajskou politickou školu.

Nejméně polovina zkoumaných vedoucích okresních tajemníků se v době vstupu do strany hlásila k náboženskému vyznání.⁵⁰ Tažení proti církvím a víře obecně však mělo za následek, že se funkcionáři začali v průběhu 50. let alespoň oficiálně prezentovat jako ateisté.⁵¹ U krajských vedoucích tajemníků byla religiozita mnohem vzácnějším jevem. Z výše uvedených se k víře, konkrétně k Jednotě československé,

47 AMP, f. MěV KSČ v Plzni, k. 42, Zápis z mimořádné schůze byra MV KSČ, ze dne 14. července 1953; tamtéž, k. 43, Zápis ze schůze byra MV KSČ ze dne 9. 9. 1953; tamtéž, k. 14, Návrh na usnesení MV KSČ ze dne 9. 9. 1953; SOA Plzeň, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 108, Zápis o 35/53 schůzi byra KV KSČ v Plzni – mimořádné konané dne 13. července 1953; tamtéž, k. 109, Zápis o 43/53 (mimořádné) schůzi byra KV KSČ v Plzni konané dne 31. srpna 1953; tamtéž, Zápis o 46/53 (mimořádné) schůzi byra KV KSČ v Plzni konané dne 10. září 1953; tamtéž, k. 29, Návrh usnesení KV KSČ v Plzni k resoluci politického sekretariátu ÚV KSČ k událostem 1. června 1953; NA, f. 1261/2/33, a. j. 2723, Zpráva z krajské konference KSČ Plzeň konané 26.–27. 3. 1955.

48 Ze statistik ÚV KSČ vyplývá, že v roce 1955 mezi okresními vedoucími tajemníky převažovali funkcionáři z dělnických poměrů (80,5 %), nejméně zastoupeni byli ti z úřednických rodin (1,7 %). Rovněž co se týče původního povolání, šlo nejčastěji o dělníky (87,9 %), zemědělci byli v drtivé menšině (2,4 %). Pokud jde o věk, jednalo se zejména o třicátníky. Nejpočetněji byli mezi vedoucími okresními tajemníky zastoupeni muži ve věku 31–36 let (45,5 %). Vedoucích tajemníků okresů starších 46 let bylo minimum (6 %). MAŇÁK, Jiří: *Proměny strany moci III*, s. 34.

49 Měkyna později dálkově vystudoval Vysokou školu báňskou. ABS, f. I. správa SNB, sign. MTH č. 21129, Dotazník, 8. 2. 1966.

50 Červenka, Nedbal, Šláma a Šlezár se hlásili k římskokatolickému vyznání, Král, Měkyna a Wimmer k Jednotě československé. NA, f. KSČ – členská evidence.

51 SOA Praha, f. SKV KSČ Praha, k. 160, Zápis ze schůze byra KV KSČ dne 10. 4. 1953; ZAOP, f. KV KSČ Olomouc, k. 44, Kádrový návrh, 30. 4. 1953; tamtéž, Schválení vedoucích tajemníků OV KSČ zvolených ustavujícími schůzemi OV KSČ po okresních konferencích 1953, 14. 5. 1953; SOA Plzeň, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 112, Návrh na vedoucí tajemníky a tajemníky OV KSČ k okresním konferencím 1954 v kraji Plzeň, 12. 2. 1954.

hlásil pouze Pavel Hron, zato však ještě v roce 1952, kdy se stal poslancem Národního shromáždění.⁵²

V analyzovaném vzorku okresních vedoucích tajemníků se nenachází jediný předválečný komunista. Před druhou světovou válkou se v politice výrazněji angažoval pouze Augustín Šlezár, který byl v letech 1934–1938 řadovým členem sociální demokracie.⁵³ Drtivá většina zkoumaných osob vstoupila do KSČ v roce 1945, případně o rok později. Všichni tedy získali stranickou legitimaci ještě před únorem 1948. Až na jedinou výjimku se žádný ze sledovaných nezačal profesionálně věnovat politice před uchopením moci komunistickou stranou. Mírná většina z nich začala působit ve stranickém aparátu před rokem 1950; do čela okresních organizací tedy přicházeli s jistými zkušenostmi v politické práci. To ovšem neznamenovalo, že měli vždy dostatečné schopnosti a autoritu nezbytnou k řízení okresu. Ukazuje to například situace na Olomoucku, v okresech Prostějov a Jeseník. František Nedbal, pracovník aparátu KV KSČ v Olomouci, který v roce 1953 převzal prostějovskou okresní organizaci, projevoval zpočátku ve funkci nejistotu a nedokázal efektivně řídit práci členů tamního aparátu.

Brzy se však zorientoval a po několika měsících se mu podařilo problematický prostějovský okres stabilizovat do té míry, že byl ve funkci ponechán i další rok.⁵⁴ Podobné problémy provázely ve stejném roce i nástup dalšího pracovníka aparátu olomouckého KV KSČ, Štěpána Muchy, do pozice vedoucího tajemníka OV KSČ v Jeseníku. Situaci v tomto případě zkomplikovala skutečnost, že Mucha byl do Jeseníku prosazen vedením olomouckého kraje, byt tamní byro OV KSČ preferovalo dosavadního

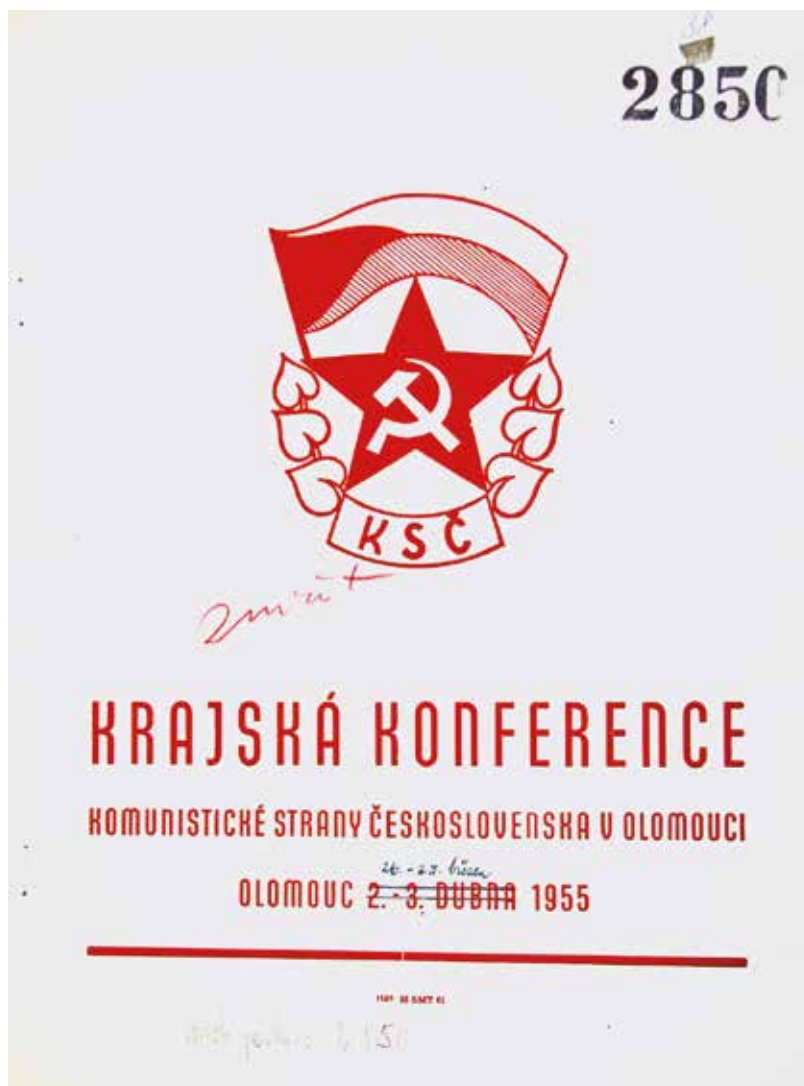

Foto: NA

tajemníka Josefa Havlíka. Muchovi po nástupu do funkce jistý čas pomáhal jeho předchůdce, okresní garniturou uznávaný Alois Michna, který však posléze nastoupil na stranickou školu v Moskvě.⁵⁵ Neobratnost, s níž si Mucha následně ve funkci počínal,

v kombinaci se špatným stavem jeseníckého okresu vedla – jak ještě ukážeme – ke vzniku dvou zneprátených mocenských skupin ve vedení organizace. Sám Mucha později během stranického šetření přiznal, že do pozice vedoucího tajemníka na-

52 APS, f. Poslanci a senátoři Národního a Federálního shromáždění, inv. č. 862, sv. Hron Pavel.

53 NA, f. KSČ – členská evidence. K sociální demokracii se v meziválečném období hlásil i Alois Král, který působil jako důvěrník a okresní jednatel její mládeže v Petřvaldě. NA, f. 1261/2/33, a. j. 2878, Zpráva z městské konference v Ostravě dne 19.–20. března 1955.

54 SOKA Prostějov, f. OV KSČ Prostějov, k. 19, Zápis čís. 20 ze zasedání okresního výboru KSČ dne 13. února 1954; tamtéž, k. 20, Zápis z ustavujícího zasedání OV KSČ dne 14. března 1954.

55 SOKA Jeseník, f. KSČ – OV Jeseník, k. 13, Zápis ze schůze byra OV KSČ v Jeseníku konané 1. dubna 1953.

stupoval s prakticky nulovou zkušeností se stranickou volenou funkcí.⁵⁶ Autorita se přitom nemusela nutně zakládat na rázném vystupování či veřejně známých konexích na nadřízené orgány. Mohla odrážet skutečnost, že daný funkcionář byl schopný a respektovaný, nikoliv jen obávaný.

Vedoucí tajemníci okresních výborů KSČ v polovině 50. let reprezentovali především mladou poúnorovou politickou garnituru. Svou legitimitu nemohli odvozovat od mimořádných zkušeností či statutu „starých komunistů“, v drtivé většině se nejednalo ani o osoby činné v protinacistickém odboji. V tomto směru situace značně kontrastovala s válečnými zásluhami vedoucích tajemníků zkoumaných krajů. Často chyběla i konkrétnější vazba na místní prostředí, byl minimálně v Prostějově, Jeseníku a Tachově byli do pozice vedoucích tajemníků dosazováni komunisté pocházející z příslušného kraje. Obecně však můžeme konstatovat, že autorita okresních stranických elit byla v letech 1953–1956 výrazně nižší než v případě elit krajských a okresní vedoucí tajemníci svou pozici museli legitimizovat složitějšími způsoby. To se mimo jiné odrazilo ve větším počtu konfliktů na okresní úrovni. Vedoucí tajemník v nich mohl být vnímán jako cizí element dosazený krajem. Na druhou stranu okresní vedoucí tajemníci dokázali ze svých dobrých konexí na krajských výborech KSČ těžit. Byl to ostatně právě krajský výbor, kdo v praxi rozhodoval o případném odvolání vedoucí garnitury jemu podřízených okresních, resp. městských výborů.

Stranické ústředí nejpozději od konce roku 1953 apelovalo na krajské organizace, aby ve vedení okresních výborů prováděly co možná nejméně personálních změn. To se odrazilo i ve skutečnosti, že každoroční hodnocení okresních vedoucích tajemníků bylo velmi shovívavé a v zásadě účelově ignorovalo neplnění úkolů z jejich strany.⁵⁷ Mnohdy slabá úroveň okresních vedoucích tajemníků přitom byla ústředí známa. Organizační sekretariát ÚV KSČ například počátkem roku 1954 zkritizoval jejich nedostatečné „ideologické povědomí“. To se projevovalo mj. na společných celostátních poradách krajských a okresních vedoucích tajemníků, kde představitelé okresů vystupovali ve srovnání se svými krajskými protějšky výrazně pasivněji. Realizace vytyčených úkolů tak v okresech často probíhala mechanicky, bez ohledu na konkrétní situaci a lokální specifika. ÚV KSČ v únoru 1954 konstatoval, že kraje k výběru potenciálních okresních vedoucích tajemníků nezřídka přistupují ledabyle. Dozorem nad politickým růstem okresních vedoucích tajemníků proto byli pověřeni krajští vedoucí tajemníci. Celkově mělo dojít k posílení kontrolní a poradní funkce krajských organizací ve vztahu k okresům;⁵⁸ byra KV KSČ měla nově poskytovat hodnocení jednotlivých okresních vedoucích tajemníků také krajským plénům.⁵⁹ I toto opatření je třeba chápat jako snahu stranického ústředí stabilizovat každodenní výkon moci na lokální úrovni. Namísto neustálého odvolávání a střídání funkcionářů, kteří se z nějakého důvodu neosvědčili, mělo nově docházet

k systematictější výchově a podněcování politického růstu stranických kádrů. Ten výrazně souvisel s ústupem od chaotické a revoluční fáze budování státně socialistické diktatury k její systematizaci a byrokratizaci. Oproti předchozímu období tak nebyli okresní vedoucí tajemníci odstavováni a stranicky degradováni kvůli dílčím nedostatkům. Naopak, existovala tendence vyšších orgánů KSČ přesouvat problematické funkcionáře do pozic, které jim potenciálně umožňovaly další politický rozvoj. Šlo o odraz skutečnosti, že komunistická moc ke svému dlouhodobému fungování potřebovala systematicky vychovávat vlastní elity.

Jako příklad lze uvést situaci v okresech Příbram a Tachov. Příbramský OV KSČ vedl od roku 1951 Josef Kolka. Pražskému stranickému krajskému výboru se jevil jako schopný funkcionář,⁶⁰ který si dokázal získat i jistý respekt nejen u straníků, ale zřejmě i u bezpartijní veřejnosti. Kolka se rázně zasazoval – alespoň verbálně – o realizaci úkolů zadaných okrem vyššími instancemi KSČ.⁶¹ Dle jeho pojetí měly nižší patra strany, tedy i okresní výbory, v zásadě pouze plnit usnesení strany a vlády, jednat dle směrnic ÚV KSČ, nikoliv probírat na schůzích vlastní agendu.⁶² V praxi však Kolka na práci okresního stranického aparátu dohlížel poměrně laxe, nedostatečně komunikoval se základními organizacemi KSČ a nekontroloval realizaci stranických usnesení na příbramském venkově.⁶³ Tato nedůslednost vedla pražský KV KSČ v roce 1955 k rozhodnutí přeradit ho do okresu Hořovice, který byl

56 ZAOPO, f. KV KSČ Olomouc, k. 67, Zápis č. 53 ze schůze byra KV KSČ v Olomouci konané dne 12. března 1956.

57 ZAO, f. KSČ – SKV Ostrava, k. 150, Usnesení byra krajského výboru KSČ konané dne 28. ledna 1954.

58 Byra krajských výborů tak měla vždy důsledně projednat program nadcházející porady okresních vedoucích tajemníků a zaslat příslušnou zprávu ÚV KSČ, stejně jako termín a obsah další porady. Krajské vedení mělo rovněž získat větší přehled o programu schůzek byra okresních výborů častěji je obesílat zástupci kraje.

59 ZAOPO, f. KV KSČ Olomouc, k. 50, Péče o vedoucí tajemníky OV a MV KSČ – rozpracování úkolů z dopisu ÚV, 11. 2. 1954.

60 SOA Praha, f. SKV KSČ Praha, k. 160, Zápis ze schůze byra KV KSČ dne 10. 4. 1953.

61 SOKA Příbram, f. KSČ – OV Příbram, k. 1, Okresní konference KSČ Příbram 20.–21. března 1954.

62 Tamtéž, k. 3, Zápis ze schůze okresního výboru KSČ Příbram konané dne 22. června 1953.

63 SOA Praha, f. SKV KSČ Praha, k. 170, Návrh na obsazení vedoucích tajemníků a tajemníků okresních a obvodních výborů KSČ, v obdobích r. 1954–1955, 28. 1. 1954.

Foto: NA

považován za méně problematický, a tudíž příhodnější pro rozvoj jeho kariéry. Kolka si tak vyměnil působišť s Františkem Červenkou, jenž byl

v pozici vedoucího tajemníka OV KSČ v Hořovicích od roku 1950 a okres dokázal konsolidovat. Jako zkušený funkcionář disponující větší autori-

tu měl dát do pořádku i Příbramsko a tamní stranickou organizaci.⁶⁴

Podobným způsobem byla řešena situace v dalším silně problematickém okrese, v Tachově, konkrétně v případě vedoucího tajemníka Josefa Wimmera. Ten se do funkce dostal v roce 1953 a navzdory nadstandardnímu vzdělání a zkušenostem – absolvoval ÚPŠ a prošel četnými funkcemi ve stranickém aparátu na okresní i krajské úrovni – vykazoval z pohledu KV KSČ v Plzni jen pozvolný politický růst. Ačkoliv jeho přehled o některých otázkách, především o průmyslu, zůstával velmi slabý, vyznačoval se Wimmer značným sebevědomím a sebestředností. Autoritu si vynucoval enormní tvrdostí dle svérázného hesla „sundej si bačkory, obuj si boty“.⁶⁵ V okresní organizaci si rychle vybuodoval dominantní postavení, i s ohledem na nevalné kompetence a schopnosti funkcionářského sboru OV KSČ i vedení ONV v Tachově.⁶⁶ Ačkoliv plzeňský KV KSČ stížnosti na Wimmerovo „diktátorství“, absolutní absenci sebekritičnosti a malou oblíbenost mezi lidmi zaznamenal již v roce 1954, doporučil ponechat ho ve funkci s odkazem na ochotu tyto nedostatky eliminovat proklamovanou vedoucím tajemníkem.⁶⁷ Situaci se následně rozhodl řešit rovněž jeho přesunem do jiného okresu, konkrétně do Přeštic, odkud krátce před okresní konferencí v roce 1955 z rodinných důvodů nečekaně odešel dosavadní vedoucí tajemník Václav Matoušek.⁶⁸ Vedení kraje až do XX. sjezdu KSSS Wimmerovu

64 Tamtéž, k. 182, Návrh na vedoucí tajemníky obvodních a okresních výborů KSČ, 27. 1. 1955.

65 SOkA Tachov, f. KSČ – OV 1945–1988, k. 121, Informační zpráva o průběhu členských schůzí v měsíci dubnu k závěrům XX. sjezdu KSSS, nedatováno.

66 Tamtéž, k. 31, Prověrka soudruha Vimera Josefa, ved. tajemníka OV KSČ Tachov konaná dne 15. června 1953; NA, f. 1261/2/33, a. j. 2739, Zpráva z okresní konference v Tachově konané ve dnech 5.–6. 3. 1955; SOA Plzeň, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 112, Návrh na vedoucí tajemníky a tajemníky OV KSČ k okresním konferencím 1954 v kraji Plzeň, 12. 2. 1954; tamtéž, k. 124, Hodnocení vedoucích tajemníků a tajemníků OV KSČ a návrhy do jednoletého kurzu VŠ v roce 1956, 19. 11. 1955.

67 SOA Plzeň, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 112, Návrh na vedoucí tajemníky a tajemníky OV KSČ k okresním konferencím 1954 v kraji Plzeň, 12. 2. 1954; NA, f. 1261/2/33, a. j. 2739, Zpráva z okresní konference v Tachově konané ve dnech 5.–6. 3. 1955.

68 SOA Plzeň, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 119, Příprava okresních konferencí. Doporučení do funkcí vedoucích tajemníků a tajemníků okresních výborů KSČ a MV KSČ v Plzni, 14. 2. 1955.

„tvrdost“ nevnímalo jako zásadní problém; jeho metody byly částečně považovány za žádoucí. Wimmer však své jednání příliš nezměnil ani v novém působišti, byť musel brát větší ohledy na zkušenější přeštický funkcionářský sbor, jehož členové oproti Tachovu dokázali lépe hájit svá stanoviska. Teprve koncem roku 1955, tedy po dvou a půl letech, začal KV KSČ v Plzni pozvolna uvažovat o převedení Wimmera do jiné pozice.⁶⁹ Plzeňské krajské vedení nicméně přimělo ke skutečnému zásahu až tažení proti „kultu osobnosti“ po XX. sjezdu KSSS, které přineslo i ohromné množství stížností řadových straníků na Wimmerovo jednání. V srpnu 1956 tak bylo rozhodnuto, že na další okresní konferenci již zvolen nebude, ale dojde k jeho přesunu na post předsedy JZD.⁷⁰

Retroaktivní boj proti „diktátorům“

Plzeňská revolta proti měnové reformě a následné prověrky funkcionářů krajských a okresních výborů KSČ neměly výraznější dopad na personální složení regionálních a lokálních stranických organizací. Výjimku v tomto směru představovaly zmíněné změny v samotné Plzni, které však do značné míry stimulovalo stranické ústředí. Prověrky okresních výborů KSČ, a tudíž i jejich vedoucích tajemníků, organizovaly krajské výbory strany. Ty vesměs konstatovaly, že vedoucí tajemníci během měnové reformy „obstáli“, a jejich aktivita

byla zpravidla hodnocena nanejvýš pozitivně.⁷¹ Výraznější ohrožení některých okresních vedoucích tajemníků ve zkoumaném období tak přinesl až XX. sjezd KSSS a následný boj proti „kultu osobnosti“.

Debata o XX. sjezdu KSSS na jistou, byť omezenou dobu rozproudila kritiku některých jevů, na něž se členská základna KSČ i bezpartijní obyvatelé dříve neodvažovali poukázat. Terčem stížností se mnohdy stávaly i lokální stranické elity. Obviňování z praktikování „kultu osobnosti“ se v neposlední řadě brzy stalo vhodným nástrojem pro vyřizování starých osobních účtů. Na druhou stranu, deklarace boje proti kultu osobnosti a prosazování kolektivního vedení na okresní – a mnohdy i na krajské úrovni – se často měnila v opakovanou rétorickou floskuli, kterou se vládnoucí lokální garnitura snažila posílit svou legitimitu a upevnit vlastní postavení.⁷²

Ne vždy se takový postup setkal s úspěchem. Typickým příkladem je případ vedoucího tajemníka OV KSČ v Tachově Josefa Slámy. Ten převzal řízení této špatně fungující stranické organizace na jaře 1955 od zmíněného Josefa Wimmera. Během několika měsíců dokázal situaci v okrese zlepšit, především reorganizací stranického aparátu. Byro KV KSČ v Plzni ho tak v listopadu 1955 doporučilo ponechat ve funkci i v dalším roce, byť zaznamenalo, že absolvent ÚPŠ Sláma má tendence uchylovat se k teoretizování odtrženému od praktického výkonu moci a je laxní

při plnění uložených úkolů.⁷³ Větší kritika Slámovy osoby a potažmo celého tachovského vedení se objevila právě v souvislosti s odhaleními XX. sjezdu KSSS na okresní stranické konferenci v březnu 1956. Sláma ji mírnil tvrzením, že obvinění jsou mnohdy zavádějící nebo že již došlo k nápravě. Zároveň vyzdvihl kolektivnost vedení, kterou označil za rozhodující faktor budoucích úspěchů, a dobově poplatným jazykem připustil, že ve většině organizací KSČ je porušována vnitrostranická demokracie. Uvědomoval si destabilizační potenciál, který v sobě obviňování z „kultu osobnosti“ neslo. Formálně se tedy přihlásil k jeho potlačování. Na druhou stranu konstatoval, že proti tomuto jevu nelze bojovat přehnanou kritikou, která podle jeho názoru mnohdy odrážela pouze osobní frustraci a závist. Není překvapivé, že v rozbourané atmosféře byl brzy z praktikování kultu osobnosti obviněn sám Sláma. Reagoval pokusem zlehčovat své postavení. Kritizoval například, že se v tachovském listu *Jiskra* často objevovalo jeho jméno; tvrdil, že pokud by *Jiskru* četl častěji, proti adoraci své osoby na úkor kolektivu by vystoupil. Za funkcionáře, kteří na Tachovsku pěstovali kult osobnosti, označil své předchůdce, především Josefa Wimmera, ale i Františka Maňhu, který v okrese působil jen epizodně na přelomu let 1949/1950. Sláma se pasoval do role bojovníka proti kultu osobnosti také tvrzením, že ačkoliv tento jev bude v menší či větší míře existovat vždy,

69 Tamtéž, k. 124, Hodnocení vedoucích tajemníků a tajemníků OV KSČ a návrhy do jednoročního kurzu VŠČ v roce 1956, 19. 11. 1955.

70 Tamtéž, k. 448, Dopis vedoucího tajemníka KV KSČ Plzeň J. Hlíný OV KSČ Tachov, 13. 8. 1956.

71 ZAO, f. KSČ – SKV Ostrava, k. 38, Záznam mimořádné schůze pléna krajského výboru KSČ v Ostravě konané dne 4. června 1953; *SOkA Tachov*, KSČ – OV Tachov 1945–1988, k. 31, Prověrka soudruha Vimera Josefa, ved. tajemníka OV KSČ Tachov konaná dne 15. června 1953; *SOA Praha*, f. KSČ – SKV Praha, k. 34, Referát soudruha Kozelky, vedoucího tajemníka KV KSČ, na zasedání pléna krajského výboru KSČ v Praze dne 25. července 1953; *NA*, f. 1261/2/33, a. j. 2537, Zpráva z městské konference KSČ v Ostravě, nedatováno, 1954; tamtéž, Zpráva okresního výboru Komunistické strany Československa v Prostějově pro delegáty VIII. okresní konference strany konané dne 13.–14. 3. 1954; *SOkA Prostějov*, f. OV KSČ Prostějov, k. 19, Zápis čís. 20 ze zasedání okresního výboru KSČ dne 13. února 1954.

72 BÍLÝ, Matěj: *Reakce již bourá pomníky a my... teprve projednáváme!*, s. 74–76.

73 *SOA Plzeň*, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 124, Hodnocení vedoucích tajemníků a tajemníků OV KSČ a návrhy do jednoročního kurzu VŠČ v roce 1956, 19. 11. 1955.

je nutné odstranit každého, kdo se dopustí chyb. Stížnostem tachovských straníků na jeho činnost se snažil čelit kritikou vyšších stranických představitelů. Tím se však dostal pod drobnhled plzeňského KV KSČ. Na podzim 1956 tak situaci v Tachově prověřila zvláštní krajská komise, která dospěla k závěru, že Slámu lze v pozici vedoucího tajemníka ponechat pouze do nadcházející okresní konference. Sám Sláma odmítal, že by se dopustil jakýchkoliv pochybení, a požádal o to, aby směl odejít pracovat jako funkcionář do ostravských dolů.⁷⁴

Slámovo postavení výrazně podkopávaly dva faktory: silně rozhádaná okresní organizace a malá podpora z kraje, resp. absence hlubších kontaktů na vedení plzeňského KV KSČ. Po nástupu do funkce začal likvidovat klientelistické sítě svého předchůdce Wimmera. Mimo jiné se zasadil o odsouzení z rozsáhlé hospodářské kriminality obviněného ředitele tachovské lesní správy Novotného, jehož přátelský vztah s Wimmerem byl veřejným tajemstvím. Arogantní Wimmer nesl uvěznění svého přítele velmi těžce; není překvapením, že využíval rozsáhlých konexí na Tachovsku a proti Slámovi štvál členy tamní stranické garnitury. Mezi Slámou a Wimmerem tak již v roce 1956 panovala otevřená nenávisť.⁷⁵ Druhý jmenovaný nicméně s ohledem na své předchozí působení

v krajském stranickém aparátu disponoval užšími vazbami na vedení plzeňského KV KSČ, což pravděpodobně ovlivnilo výsledky krajského šetření Slámova působení na Tachovsku. Uražený Sláma dokonce sepsal dopis pro ÚV KSČ, ve kterém vyjádřil nedůvěru vedení KV KSČ v Plzni, vedoucího tajemníka Hlínu nevyjímaje. Zároveň požádal o zproštění funkce tachovského vedoucího tajemníka a deklaroval, že pokud má nadále pracovat v aparátu KSČ, tak v jiném kraji. Stranické centrum se však nehodlalo případem okresního formátu zabývat a řešení ponechalo na vedení Plzeňského kraje. Sláma tedy v Tachově skončil.⁷⁶ Případ demonstroval neutěšenou situaci v okrese; plzeňský KV KSČ se ji rozhodl řešit dosazením zkušeného Jaroslava Frýberta, bývalého člena KV KSČ v Plzni bez hlubší vazby na tachovské struktury. Ten z pozice vedoucího tajemníka po roce 1957 tachovskou organizaci výrazně stabilizoval.⁷⁷

Slámův případ lze dobře srovnat s kritikou, která se během diskuse o XX. sjezdu KSSS naválila na Josefa Machotu, vedoucího tajemníka OV KSČ v Kolíně. Podobně jako Sláma, i Machota se během jara 1956 přihlásil k obligátním frázím o kolektivním vedení. Snažil se též využít tažení proti „kultu osobnosti“ k mobilizaci straníků, když prohlásil, že odpovědnost nyní leží na všech

členech a funkcionářích, kteří musí pomáhat odstraňovat potíže.⁷⁸ Sám Machota byl nicméně v debatě o problematické minulosti tvrdě napadán, například zaměstnanci kolínské Tesly: Machotovým závěrům se údajně každý bál oponovat a vždy se čekalo na jeho rozhodnutí. Jako hlavní arbitř měl mimo jiné vystupovat v boji proti „kulakům“, kdy se jeho verdiktem v případech jednotlivých perzekvovaných zemědělců⁷⁹ řídily místní národní výbory i soudní orgány.⁸⁰ Kritika Machoty však výrazněji nerezonovala v pražském KV KSČ. Machota totiž od roku 1951 působil jako člen tohoto výboru, ve kterém si počínal velmi aktivně, a zřejmě si dokázal vybudovat dobré vazby na jeho vedení. Jejich existenci odrážela i skutečnost, že byl v roce 1953 vybrán do pozice kolínského vedoucího tajemníka krátce poté, co mu byro KV KSČ v Praze udělilo stranickou důtku za zanedbání povinností uložených stranou.⁸¹ Příznačně, jen o rok později již krajský aparát vyzdvihoval, že Machota k úkolům vždy přistupuje „s bolševickým elánem“.⁸² Ten nakonec funkci vedoucího tajemníka v roce 1956 přece jen opustil. Nestalo se tak však na základě zmíněné kritiky; ÚV KSČ ho vyslal na prestižní studium na Vysokou stranickou školu v Moskvě. Neochotu krajské garnitury k hlubším změnám v kolínském okrese ilustruje skutečnost, že na Machotovo místo nastoupil do-

74 BÍLÝ, Matěj: *Reakce již bourá pomníky a my... teprve projednáváme!*, s. 75–76.

75 *SOA Plzeň*, f. KSČ – ZKV Plzeň, k. 129, Zápis 80. schůze byra krajského výboru KSČ v Plzni ze dne 15. 12. 1956.

76 *Tamtéž*, Stav stranické práce na okrese Tachov a formy řízení práce soudruha Slámy v aparátu, s aktivem a celkové řízení stranických organizací, 15. 12. 1956.

77 VETRÁK, Miroslav: *KSČ – okresní výbor Tachov 1945–1988. Inventář*. SOKA Tachov, Tachov 2005, s. 6.

78 *SOKA Kolín*, f. KSČ – OV Kolín, inv. č. 8, Závěr okresní konference KSČ, nedatováno, zřejmě 18. 3. 1956.

79 Kolektivizace na Kolínsku probíhala velmi divoce – mnoho JZD bylo založeno bez vědomí stranických orgánů. Machota po svém nástupu do funkce okresního vedoucího tajemníka v roce 1953 navíc kritizoval přehnaně tvrdý postup vůči „kulakům“. Konstatoval, že teze o jejich zatlačování vede mnohdy k tomu, že agilní pracovníci státní správy a represivních orgánů nedávají těmto zemědělcům jakoukoliv možnost splnit požadované dodávky, byť stát tyto produkty nezbytně potřebuje. I to ukazuje na určitou racionalizaci přístupu jisté části funkcionářského sboru KSČ po roce 1953. *SOA Praha*, f. KSČ – SKV Praha, k. 34, Zápis ze schůze rozšířeného krajského výboru KSČ Praha, 8. 9. 1953.

80 *Tamtéž*, k. 193, Stranická informace číslo 35, 13. 4. 1956; Stranická informace číslo 36, 14. 4. 1956.

81 *Tamtéž*, k. 160, Zápis ze schůze byra KV KSČ dne 10. 4. 1953.

82 *SOKA Kolín*, f. KSČ – OV Kolín, inv. č. 6, Okresní konference KSČ Kolín 20. a 21. března 1954.

savadní tajemník okresního výboru Josef Husa, který měl garantovat patřičnou personální kontinuitu.⁸³

Odstranění problematického okresního vedoucího tajemníka mohlo po XX. sjezdu KSSS krajským výborům KSČ umožnit navenek demonstrovat, že boj proti „diktátorům“ a „kultu osobnosti“ myslí vážně. Ve skutečnosti šlo spíše o řešení praktických problémů okresu. Typickým příkladem je situace okolo vedoucího tajemníka OV KSČ v Jeseníku Štěpána Muchy. Výše naznačené spory v uvedené organizaci kulminovaly koncem roku 1955. Mezi členy stranického okresního výboru vládl silný osobní antagonismus. Jednu skupinu představovala tzv. silná čtyřka tvořená Muchou, dvěma příslušníky Veřejné bezpečnosti – okresním náčelníkem Švanigou a důstojníkem Navrátillem – a poslancem Františkem Rygarem. Proti Muchovi vystupovali především ambiciózní předseda jesenického ONV Josef Skopal a okresní prokurátor Jaroslav Bajer.⁸⁴ Mucha, mladý, nepříliš zkušený funkcionář, si po nástupu do funkce v roce 1953 velmi obtížně získával respekt místní garnitury. Snad i proto hodlal nefunkční okres řídit autoritativně, tvrdým vyžadováním plnění úkolů, které prezentoval jako „boj proti formalismu“.⁸⁵ Své kritiky se snažil vylučovat ze strany.⁸⁶ S ohledem na dobré vztahy se Švanigou navíc kryl problematické aktivity Bezpečnosti v okrese, včetně Švanigova alkoholismu. Toho využili jeho odpůrci, přičemž KV KSČ v Olomouci upozornili i na údajný milostný poměr vedoucího tajemníka s Boženou Daň-

kovou, vdanou členkou byra OV KSČ v Jeseníku.⁸⁷

Byro KV KSČ v Olomouci se v lednu 1956 pokusilo o elegantní řešení: Muchu hodlalo odstavit z okresu pod záminkou, že se zhoršila jeho tuberkulóza, která si žádá léčbu v sanatoriu. Jesenický vedoucí tajemník si dobře uvědomoval, že obava o jeho zdraví je zástupná.⁸⁸ Příkaz krajského vedení, aby nastoupil na léčení, odmítl splnit a raději požádal byro OV KSČ v Jeseníku o udělení stranického trestu za ignorování rozhodnutí vyšší stranické instance. Byro KV KSČ v Olomouci v reakci zřídilo komisi, která měla situaci v Jeseníku prošetřit. Ta mimo jiné zjistila, že Mucha měl výhrady k některým doporučením krajského sekretariátu, a proto o nich jesenické vedení informoval selektivně. Navíc otevřeně kritizoval práci některých pracovníků KV KSČ, především vedoucího I. oddělení Václava Brejly a tajemníka Aloise Davida, k němuž choval silnou osobní nevráživost. V tomto smyslu je příznačné, že Mucha odmítl kritizovat krajský výbor jako celek, jelikož si dobře uvědomoval, že nelze pranýřovat nadřazenou instituci, zatímco poukazovat na selhání jednotlivců bylo do jisté míry přípustné.⁸⁹ Mucha se hájil tvrzením, že již před jeho nástupem do Jeseníku byla situace v okrese špatná, existovaly tam mocenské frakce, které se však s pomocí KV KSČ v Olomouci snažil rozbít. Otázky alkoholismu a milostných pletek označil za snahu části jesenických funkcionářů odvádět pozornost od neplnění zadaných úkolů. Mucha na setrvání ve své funkci oficiálně netr-

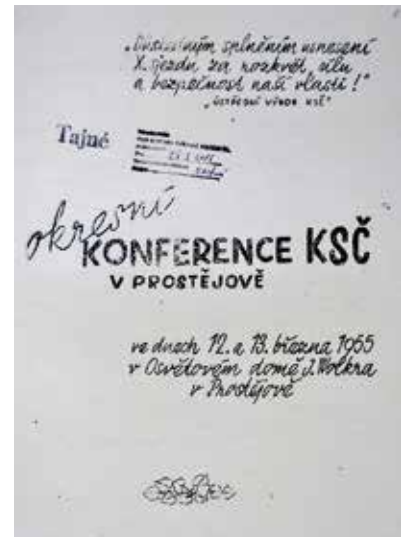

Foto: NA

val, nechtěl však být sesazen daným způsobem a rázně odmítl nařčení, že je „diktátor“.⁹⁰

Na základě šetření krajské komise měl být Mucha přeřazen do aparátu olomouckého KV KSČ, mimo exponovanou vedoucí pozici. Změna působení měla vést k odstranění jeho „domýšlivosti a osobní povýšenosti“. Odmítl se však podvolit. Na jednání byra olomouckého krajského výboru prohlásil, že o práci v aparátu nemá zájem, a trval na odchodu do ostravských dolů, případně do zemědělského sektoru. Muchovo stanovisko tvrdě napadli funkcionáři v Olomouci i v Jeseníku s odkazem, že pouze strana rozhoduje, kam komunistu zařadí. Lapidárně to shrnul člen olomouckého krajského byra Stanislav Chalánek: *Řekl jsi, že máš stranu rád.*

83 Tamtéž, inv. č. 34, Zápis ze zasedání OV KSČ v Kolíně dne 18. května 1956.

84 Konflikt mezi Muchou a Bajerem vypukl v roce 1954 kvůli boji proti zemědělcům v Kraši, kteří neplnili dávky. Mucha prosazoval represivní zásahy, okresní prokurátor s tím nesouhlasil, přičemž tyto rozpory se následně otevřeně projevily na plénu OV KSČ.

85 V Jeseníku nefungovalo především přenášení rozhodnutí OV KSČ do praxe pomocí ONV. Nepochybně k tomu přispívala animozita mezi Muchou a Skopalem. ZAOPO, f. KV KSČ Olomouc, k. 67, Zápis č. 53 ze schůze byra KV KSČ v Olomouci konané dne 12. března 1956.

86 Zdokumentován byl v tomto směru případ příslušníka Veřejné bezpečnosti, člena KSČ Čablíka.

87 ZAOPO, f. KV KSČ Olomouc, k. 66, Zápis č. 45 ze schůze byra KV KSČ v Olomouci konané dne 16. ledna 1956.

88 Odkazoval přitom na vyšetření v Dobříši, které shledalo jeho zdravotní stav dobrým.

89 David proti takové interpretaci rázně vystoupil s tím, že kritika jednotlivých členů fakticky znamená kritiku celého orgánu.

90 ZAOPO, f. KV KSČ Olomouc, k. 66, Zápis č. 45 ze schůze byra KV KSČ v Olomouci konané dne 16. ledna 1956.

Foto: NA

*Jestli jsi to myslel upřímně, tak půjdeš dělat to, co strana potřebuje.*⁹¹

Ačkoli v soukromém rozhovoru s krajským vedoucím tajemníkem Pavlem Hronem, který usiloval o racionální řešení celé kauzy, Mucha varoval, že bude žádat revizi svého případu, nakonec se podířil a přistoupil na zařazení do aparátu a názor krajského byra, že mu „práce v kolektivu prospěje“.⁹² Muchu tak po

okresní konferenci v březnu 1956 ve funkci nahradil Rudolf Ošanec, instruktor KV KSČ v Olomouci. Svou předchozí práci si v Jeseníku vydobyl jisté renomé a krajskému vedení se jevil jako dobrý kompromis.⁹³ Dodejme, že Muchovo odstranění z funkce probíhalo zcela v režii kraje a nepříliš transparentně.⁹⁴ V Jeseníku se tak o jeho odchodu šířily divoké spekulace. Část tamních komunistů se za něj dokonce postavila na následné okresní konferenci.⁹⁵ Přítomný Pavel Hron se tyto námitky snažil rozptýlit ujištěním, že Mucha přechází do krajského aparátu a od podzimu by měl nastoupit do politické školy.⁹⁶

V polovině března 1956 se byro KV KSČ v Olomouci v reakci na XX. sjezd KSSS rozhodlo z Muchovy kauzy udělat exemplární případ a demonstrovat na něm „škodlivost“ nadřazování jednotlivce nad státní a stranické orgány. Zveřejněná zpráva již hovořila jazykem XX. sjezdu KSSS, obsahovala aktuální fráze o „umrtvování kritiky“ ze strany Muchy a absenci „kolektivního vedení“ v okrese.⁹⁷ Nepochybně byla využita skutečnost, že v debatě o problematice minulosti bylo některými straníky na Muchovo počínání ve funkci vedoucího tajemníka odkazováno.⁹⁸ Jde o další důkaz toho, že mezi mocí a obyvatelstvem exis-

tovala vzájemná interakce a orgány KSČ dokázaly v určitých případech brát v potaz veřejné nálady. Častou účelovost takového jednání dobře ilustruje fakt, že Mucha zřejmě nebyl dodatečně potrestán.

***

Analýza krajských a okresních elit KSČ v letech 1953–1956 ukazuje, že v daném období docházelo především k překonání jisté krize, do níž se státně-socialistická diktatura v Československu dostala ke konci své revoluční fáze. Projevila se snaha o nastolení klidnějšího, stabilnějšího prostředí, v němž již v popředí nestály radikální, turbulentní společensko-ekonomické přeměny a masová represe (byť ta nad veškerou pochybnost zcela nevymizela), ale spíše zabezpečování každodenních potřeb obyvatelstva. Odrážela celkovou proměnu komunistické diktatury, která nově kladla důraz na plynulý výkon moci. Tomu odpovídala tendence dopřát výraznější personální stabilitu a kontinuitu krajským a okresním výborům KSČ, která mohla realizaci tohoto nového přístupu nejen výrazně napomoci, ale pro dlouhodobější, koncepčnější budování funkčního mocenského zřízení byla de facto nezbytná. pd

91 Tamtéž, k. 67, Zápis č. 55 ze schůze byra KV KSČ v Olomouci konané dne 26. března 1956.

92 Tamtéž, Zápis č. 53 ze schůze byra KV KSČ v Olomouci konané dne 12. března 1956.

93 Tamtéž, k. 66, Zápis č. 49 ze schůze byra KV KSČ v Olomouci konané dne 13. února 1956.

94 Volební komise na okresní konferenci KSČ v Jeseníku vůbec nezdůvodnila, proč není Mucha navržen do nového OV KSČ. Tamtéž, k. 67, Zápis č. 54 ze schůze byra KV KSČ v Olomouci konané dne 19. března 1956.

95 Vyšetřovací zpráva konstatovala, že členové vedení OV KSČ v Jeseníku byli Muchou ovlivněni a převzali jeho tvrzení, že ho chce KV KSČ v Olomouci neodůvodněně odstranit z funkce. Existenci tzv. silné čtyřky však nepotvrdila, byť její údajní členové spolu často popíjeli. Muchovi bylo nicméně vytkáno, že tímto jednáním příživoval Švanigův alkoholismus, místo toho, aby ho od pití odváděl. Stejně tak nebyl potvrzen ani vyvrácen poměr mezi Muchou a Daňkovou. Tamtéž, Zpráva ze šetření na okrese Jeseník, provedeného na základě usnesení byra KV KSČ ze dne 16. ledna 1956, březen 1956.

96 NA, f. 1261/2/33, a. j. 3182, Zpráva z okresní konference KSČ v Jeseníku konané 17. a 18. 3. 1956, nedatováno, 1956.

97 ZAOP, f. KV KSČ Olomouc, k. 67, Zpráva ze šetření na okrese Jeseník, provedeného na základě usnesení byra KV KSČ ze dne 16. ledna 1956, březen 1956.

98 *SOKA Jeseník*, f. KSČ – OV Jeseník, k. 19, Zápis ze schůze Okresního výboru KSČ v Jeseníku konané 7. 4. 1956; tamtéž, Zápis ze schůze Okresního výboru KSČ v Jeseníku dne 4. května 1956.